

DOI: 10.7251/GFP2010208K

UDC: 347.241(497.6):343.44(497.6)

Pregledni naučni rad*Datum prijema rada:*
15. april 2020.*Datum prihvatanja rada:*
02. jun 2020.**Rasvjetljavanje i rješenje krivične stvari u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - raskol između normativnog i stvarnog**

Rezime: U ovom radu centralni dio predstavlja rješenje krivičnoprocesnog zadatka, odnosno, rasvjetljenje i rješenje konkretne krivične stvari u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine od strane krivičnoprocesnih subjekata sa posebnim osvrtom na restriktivne zakonske uslove krivičnoprocesne prirode kao i određene probleme i dileme praktične prirode. Izrazito dinamičan razvoj savremenog krivičnog procesnog prava u zadnje dvije decenije, karakterističan je i po usvajanju i prihvatanju novih krivičnoprocesnih rješenja sa izraženom tendencijom humanizacije koja se neposredno odnosi i na katalog prava osumnjičenog, odnosno, optuženog lica. U cilju razumijevanja prirode krivičnog postupka, izvršeno je pojmovno određenje i diferencijacija krivične stvari kao glavnog predmeta krivičnog postupka na krivičnu stvar u nepravom i pravom smislu sa osvrtom i na praktični aspekt efikasnog vođenja krivičnog postupka tj. rasvjetljenja i rješenja krivične stvari, uvažavajući standarde dokazivanja. S obzirom na prirodu krivičnog postupka, pored krivične stvari kao glavnog predmeta, obuhvaćena su i druga sporedna ili pomoćna pitanja koja ne čine krivično djelo ali se odnose na krivičnu stvar (imovinskopravni zahtjev, tzv. prejudicijalna ili prethodna pitanja i troškovi postupka).

Ključne riječi: krivična stvar, krivični postupak, osumnjičeno lice, optuženo lice.

*Doc. dr***Sadmira Karović**

Docent za krivičnopravnu naučnu oblast, Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku, zaposlen u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA), karovic.s@hotmail.com

*Prof. dr***Marina M. Simović**

Vanredni profesor na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta „Aperion“ u Banjoj Luci, sekretar Ombudsmana za djecu Republike Srpske, marina.simovic@gmail.com

UVOD

Savremeno krivično pravo na današnjem stepenu opšteg razvoja, uključujući njegova tri sastavna (pod)sistema: materijalno krivično pravo ili krivično pravo u užem smislu, krivično procesno pravo i izvršno krivično pravo, u zadnje dvije decenije je pretrpilo značajne izmjene usmjerene na prihvatanje i usvajanje određenih novih rješenja sa izraženom intencijom efikasne i energične borbe protiv svih oblika kriminaliteta a posebno specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta. Većina pisaca izričita je u stavu da je prvi i osnovni motiv bavljenja organizovanim kriminalitetom sticanje profita.¹ U vezi sa navedenim, krivično

¹ Đ. Ignjatović, M. Škulić (2019). *Organizovani kriminalitet*. Pravni

procesno pravo u Bosni i Hercegovini je neposredno uslovljeno i determinisano potpisivanjem i ratifikacijom brojnih međunarodnopravnih dokumenata koji sadrže odgovarajuće međunarodnopravne standarde iz čega proizilaze i odgovarajuće obaveze.

Kompleksni politički, društveni, ekonomski, kulturološki, demografski, geostrateški i drugi uslovi neposredno ili posredno utiču na pojavu i nastanak nekih novih fenomenoloških oblika kriminaliteta koji zahtijevaju srazmjerne i kompatibilne krivičnopravne (materijalne i procesne) odgovore i rješenja u smislu blagovremenog otkrivanja, istraživanja i dokazivanja krivičnih djela (različiti oblici visokotehnološkog kriminaliteta, međunarodna trgovina ljudima, pranje novca, privredni kriminalitet, terorizam i dr). Kriminalitet kao složena društvena pojava je po svojoj prirodi, fenomenološkim oblicima ispoljavanja, izuzetno prilagodljiv na novonastale uslove i okolnosti koje kreiraju ukupan društveni ambijent u kojem egzistiramo. Može se smatrati „kategorijom“ ljudske egzistencije, pojavom imanentnom ekskluzivno čovjeku i njegovu socijalnom habitusu.²

Zaštitna funkcija kaznenog prava ograničava se na zaštitu najvažnijih vrijednosti pojedinca i zajednice.³ S druge strane, pored nespornog pozitivnog aspekta, ukupan tehničko - tehnološki razvoj moramo posmatrati i kroz prizmu lakše i jednostavnije implementacije i operacionalizacije postavljenih kriminalnih ciljeva pojedinaca i grupa usmjernih u konačnici na ostvarivanje profita (mobilnost modernog čovjeka, savremeni načini komuniciranja, povezivanja, razmjene informacija i podataka i dr).

Zloupotreba novih dostignuća u svim oblastima neposredno omogućava da kriminalitet ipak bude jedan korak ispred organa krivičnog progona iz čega proizilazi da je potrebno kontinuirano traganje za odgovarajućim ili srazmjernim zakonskim rješenjima i odgovorima koja mogu zadovoljiti očekivanja na planu efikasne i energične borbe protiv svih oblika kriminaliteta. Međutim, i dalje je potrebno naglasiti preventivnu komponentu koja inkorporira različite institucionalne, ali i s druge strane različite oblike, mogućnosti i kapacitete vaninstitucionalne preventivne djelatnosti u borbi protiv kriminaliteta. Naučno - stručna, ali i opšta javnost nerijetko imaju oprečne stavove i mišljenja kada je u pitanju ocjena efikasnosti krivičnog postupka, kao i ukupan rad krivičnog pravosuđa. Takođe, postojeća zakonska rješenja su svakako predmet kritičkog preispitivanja, uvažavajući prije svega konkretne rezultate koji se odnose na blagovremeno, efikasno i zakonito otkrivanje, istraživanje, dokazivanje krivičnih djela, te procesuiranja odgovornih lica i utvrđivanja individualne krivice u konačnici u skladu sa propisanom zakonskom procedurom.

RASVJETLJENJE I RJEŠENJE KRIVIČNE STVARI - PRIRODA KRIVIČNOG POSTUPKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Postoji opšta saglasnost da rasvjetljavanje i rješenje određene krivične stvari, odnosno, realnog krivičnog događaja predstavlja glavni ili suštinski krivičnoprocesni zadatak krivičnoprocesnih subjekata koji preduzimaju odgovarajuće ili pravno normirane radnje

fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 50.

² Ž. Horvatić, D. Derenčinović, L. Cvitanović (2016), *Kazneno pravo, Opći dio 1, Kazneno pravo i kazneni zakon*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016, 39.

³ F. Bačić (1998), *Kazneno pravo, opći dio*, Informator, Zagreb, 7.

u krivičnom postupku. Neposredni cilj krivičnog postupka je omogućavanje primjene materijalnog krivičnog prava na konkretan slučaj, tj. utvrđivanje sudskom odlukom da li je krivično djelo izvršeno, da li ga je izvršio optuženi, da li se optuženom može izreći krivična sankcija.⁴ Teorijski posmatrano, sve aktivnosti, odnosno, krivičnoprocesne radnje koje se mogu preduzeti su pravno normirane, ali u praktičnom smislu se susrećemo sa nizom problema i dilema upravo praktične prirode. Svakodnevni život, kao i intenzivni, dinamični i veoma složeni društveni odnosi u najširem smislu zahtijevaju kontinuirano prilagođavanje i usaglašavanje propisa i normiranje pravne osnove za blagovremeno, efikasno i zakonito postupanje subjekata za provođenje zakona na planu sprečavanja, otkrivanja, istraživanja i dokazivanja krivičnih djela.

U opštem smislu, veoma dinamičan razvoj krivičnog procesnog prava u Bosni i Hercegovini razvijao se kompatibilno sa razvojem krivičnog procesnog prava u državama sa evropskom kontinentalnom pravnom tradicijom. Usvajanjem i stupanjem na snagu zakona o krivičnom postupku na sva četiri nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini (državni nivo - Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, entitetski nivo - Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske i Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta), cijeneći kompleksnu ustavnopravnu strukturu države, reformisano krivično procesno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine iz 2003. godine predstavlja novu ili savremenu epohu razvoja krivičnog procesnog prava u Bosni i Hercegovini.

Intenzivni reformski procesi krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, ali i u susjedstvu i regiji posljednje dvije decenije, rezultirali su usvajanjem i stupanjem na snagu zakona o maloljetnicima na entitetskom nivou i nivou Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, te je na taj način etablirano i novo maloljetničko krivično pravo, tako da ova grana prava stiče svoju (djelimičnu) samostalnost i autonomnost s obzirom na to da još uvijek na nivou Bosne i Hercegovine nisu izdvojene krivičnopravne odredbe u poseban zakon koje se odnose na maloljetnike i njihov specifičan krivičnopravni položaj.

Određena stvar ili realni događaj u svakodnevnom životu, da bi stekao prefiks „krivični“, mora se odnositi na postojanje određenog krivičnog djela, odnosno postojanje bar inicijalnih saznanja ili obavještenja koja ukazuju na postojanje određenog krivičnog djela. U vezi sa tim, krivični stvar ili krivični događaj inkorporira postojanje dvije komponente: potreban stepen sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo i određeni dokazi u odnosu na određeno lice kao izvršioca konkretnog krivičnog djela. U terminološkom, sadržajnom, ali i u svakom drugom smislu potrebno je sasvim jasno i nedvosmisleno napraviti liniju razgraničenja između prekršaja i krivičnog djela, iako u praksi ponekad postoje određene okolnosti koje otežavaju prepoznavanje i diferencijaciju između krivičnog događaja i prekršaja. Standard dokazivanja osnova sumnje, kao najniži stepen sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo zasnovano na postojanju skupa posrednih činjenica, predstavlja polaznu osnovu i neophodan uslov da bi se određen realni događaj u svakodnevnom životu mogao okarakterisati kao krivični događaj.

⁴ M. N. Simović, V. M. Simović (2011), *Krivično procesno pravo*. Pravni fakultet PIM Univerziteta u Lukavici, Banja Luka, 31.

Otkrivanje, istraživanje, dokazivanje, utvrđivanje individualne krivice i izricanje krivičnopravne sankcije predstavlja jedan kompleksan i izuzetno zahtjevan proces krivične prirode koji je u svim stadijima postupanja krivičnoprocesnih subjekata pravno normiran i uslovljen restriktivnim zakonskim uslovima. Zadovoljenje restriktivnih zakonskih uslova krivičnoprocesne prirode u svakom krivičnom događaju, odnosno predmetu onemogućava samovolju u primjeni, kao i različite oblike eventualne zloupotrebe, kako bi se u praktičnom smislu na izvršnom nivou operacionalizovalo načelo da niko nevin ne bude kažnjen, a da se sa druge strane izvršiocu određenog krivičnog djela izrekna odgovarajuća, odnosno, u skladu sa zakonom, utvrđena ili propisana krivičnopravna sankcija. Takođe, u kontekstu efikasnog vođenja krivičnog postupka bitno je naglasiti jasnu diferencijaciju između brzine i efikasnosti krivičnog postupka, kako se ova dva pojma ili, preciznije, dvije komponente ne bi nepotrebno poistovjećivale.

U cilju potpunog i svestranog rasvjetljavanja i rješenja određene ili konkretne krivične stvari, zakonodavac je propisao krivičnoprocesne norme koje determiniraju okvir i pravno normiraju djelatnost krivičnoprocesnih subjekata u vezi sa neposrednim postupanjem i preduzimanjem odgovarajućih aktivnosti na planu realizacije krivičnoprocesnog zadatka. Izmjene i dopune zakona o krivičnom postupku i veoma učestale parcijalne intervencije zadnje dvije decenije su usmjerene, prije svega, na efikasnost krivičnog postupka s obzirom na to da savremeni izazovi današnjice koji inkorporiraju ekspanziju postojećih i pojavu novih oblika kriminaliteta, neminovno zahtijevaju kontinuirano traganje za adekvatnim i srazmjernim krivičnoprocesnim odgovorima i rješenjima.

Cijeneći sve izražajniju tendenciju humanizacije savremenog krivičnog procesnog prava, intencija zakonodavca je da, pored efikasnosti krivičnog postupka, obezbijedi i zadovoljenje međunarodnopravnih standarda koji se odnose na zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca ili građanina, odnosno prava osumnjičenog, odnosno optuženog. Cjelokupno djelovanje subjekata/agencija za provođenje zakona je neposredno determinisano i uslovljeno restriktivnim zakonskim uslovima krivičnopravne (materijalne i procesne) prirode, upravo da bi primjena krivičnopravne represije, odnosno određenih mjera i radnji represivnog karaktera kojima se ograničavaju određena prava i slobode pojedinaca, bila zakonski ograničena i srazmjerna istražno - dokaznim potrebama i ciljevima krivičnog postupka.⁵

Zadiranje u osnovna ljudska prava i slobode je determinisano restriktivnim zakonskim uslovima zasnovanim na legitimnom cilju - efikasnoj i energičnoj borbi protiv kriminaliteta, te je na taj način krivičnopravna represija smanjena na najmanju moguću ili neophodnu mjeru. Kako prilikom određivanja nekog ponašanja kriminalnim, tako i prilikom izbora sredstava za njegovo suzbijanje, mora se voditi računa o ljudskim pravima, a

⁵ S. Karović, M. M. Simović (2019), „Tendencija humanizacije savremenog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini - zaštita osnovnih ljudskih prava i sloboda“, *LIX redovno godišnje savjetovanje udruženja, Zbornik radova - Izmjene u krivičnom zakonodavstvu i statusu nosilaca pravosudnih funkcija i adekvatnost državne reakcije na kriminalitet (međunarodni pravni standardi i stanje u Srbiji)*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Intermex, Beograd, mjesto održavanja savjetovanja Zlatibor, 530.

prije svega, o pravu na slobodu u najširem smislu.⁶ Ograničenost primjene krivičnopravne represije i zakonski opravdana i svrsishodna primjena određenih krivičnoprocesnih radnji kojima se ograničavaju određena ljudska prava i slobode - upućuje na sasvim jasan zaključak da je u centru pažnje savremenog krivičnog procesnog prava čovjek kao aktivni i pasivni subjekt svih društvenih procesa i događaja.

Preuzimanja i usvajanja, ali i modifikacije određenih krivičnoprocesnih rješenja i instituta svojstvenih za anglosaksonsku pravnu tradiciju (tužilački koncept istrage, pojednostavljene forme postupanja - tzv. skraćeni postupci i dr.) u krivičnoprocesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine ali državama iz neposrednog okruženja i regije, potvrđuje izuzetnu potrebu i svrsishodnost prilagođavanja savremenim globalnim tokovima. Zo je rezultiralo značajnim izmjenama koje determiniraju i, u normativnom smislu, oblikuju krivični postupak. Savremeno krivično procesno pravo se inače karakteriše i sve izrazitijom konvergencijom elemenata iz dva velika svjetska krivičnoprocesna sistema, što je posljedica kako opštih globalističkih tendencija, tako i svijesti o potrebi ugrađivanja u pojedine pravne sisteme onih elemenata koji su potencijalno efikasni i korisni, nezavisno od toga da li potiču iz jednog ili drugog velikog krivičnoprocesnog sistema.⁷ Stoga je veoma važno konstatovati da adekvatnost ili neadekvatnost krivičnoprocesne norme neposredno utiče na efikasnost ili neefikasnost krivičnog postupka od kojeg, s druge strane, zavisi i funkcionisanje pravne države koje se manifestuje i posmatra kroz prizmu obezbjeđenja pravne bezbjednosti svakog pojedinca, odnosno, građanina.

POJMOVNO I SADRŽAJNO DEFINISANJE I ODREĐENJE KRIVIČNE STVARI

Kao što je već navedeno, suštinski cilj krivičnog postupka jeste rasvjetljenje i rješenje krivične stvari iz čega proizilazi da je u centru pažnje krivičnog postupka određena ili konkretna krivična stvar. Dakle, postoji saglasnost da je predmet krivičnog postupka određena ili konkretna krivična stvar koju je u krivičnom postupku potrebno rasvijetliti i riješiti u cilju pravilne primjene materijalnog prava, a to se neposredno ostvaruje i operacionalizuje u praktičnom smislu preduzimanjem pravno normiranih radnji od strane krivičnoprocesnih subjekata (glavnih i sporednih). Krivični postupci civilne pravne tradicije kojoj pripada i Bosna i Hercegovina strukturisani su u više sukcesivnih stadija i to: 1. istraga; 2. optužni postupak; 3. glavna rasprava i 4. postupak po pravnim lijekovima.⁸ Utvrđivanje činjenica u vezi sa krivičnom stvari tj. konkretnim krivičnim djelom u krivičnom postupku predstavlja primarnu aktivnost krivičnoprocesnih subjekata. S obzirom na naprijed navedeno, smatram opravdanim i svrsishodnim da se pojmovno i sadržajno odredi i definiše krivična stvar nepravom i pravom smislu,⁹ a u cilju boljeg razumijevanja predmeta krivičnog postupka.

⁶ Z. Stojanović (2016), *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 38.

⁷ M. Škulić (2011), „Osnovi uporednog krivičnog procesnog prava i osnovni problemi reforme krivičnog postupka Srbije“, u Đorđe Ignjatović (urednik), *Kaznena reakcija u Srbiji*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 54–55.

⁸ H. Halilović (2019), *Krivično procesno pravo*. Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 30.

⁹ S. Bejatović (2019), *Krivično procesno pravo*. Službeni glasnik, Beograd, 29.

Krivična stvar u nepravom smislu

Otkrivanje postojanja krivičnih djela obuhvata različite institucionalne i vaninstitucionalne aktivnosti usmjerene na prikupljanje određenih saznanja ili obavještenja koja ukazuju na postojanje određenog krivičnog djela. Navedena početna ili inicijalna saznanja ili obavještenja moraju sadržavati standard osnovi sumnje kao najniži stepen sumnje ili vjerovatnoće da je izvršeno određeno krivično djelo što u ovoj početnoj fazi i ne mora značiti nužno da krivično djelo zaista postoji. Otkrivačku djelatnost možemo posmatrati kroz prizmu institucionalnog ili pravnog djelovanja subjekata za provođenje zakona (policija, tužilaštvo, druge agencije, organi i ustanove) i, s druge strane, kroz prizmu vaninstitucionalnog ili vanpravnog djelovanja subjekata i pojedinaca (građana) na planu blagovremenog otkrivanja postojanja krivičnih djela.

Krivična stvar u nepravom smislu postoji upravo u ovoj fazi kada postoji najniži stepen sumnje da je izvršeno određeno ili konkretno krivično djelo. Međutim, postojanje inicijalnih operativnih saznanja ili obavještenja u ovoj fazi, ne znači da možemo smatrati sa sigurnošću da zaista postoji krivična stvar u pravom smislu. Osnovni razlog na kojem se zasniva ovaj zaključak jeste da se radi o najnižem stepenu vjerovatnoće da je izvršeno određeno krivično djelo - standard osnovi sumnje. Postojanje dokaznog standarda osnovi sumnje je neophodan zakonski uslov za pokretanje i sprovođenje istrage od strane tužioca kao jedinog zakonom ovlaštenog autoriteta.

Pokretanjem i sprovođenjem istrage na osnovu naredbe koju izdaje postupajući tužilac, a o kojoj on autonomno odlučuje bez prethodnog pribavljanja bilo kakve saglasnosti ili odobrenja od suda, preduzimaju se adekvatne ili srazmjerne krivičnoprocesne radnje kojima se utvrđuje osnovanost sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo. Za kontinentalno - evropske krivične postupke karakteristično je da u istrazi postoje jaki inkvizitorski elementi, ali uz poštovanje prava na odbranu u toj fazi krivičnog postupka.¹⁰ O izboru primjene ili izvođenja određenih krivičnoprocesnih radnji koje se mogu preduzeti u svakom konkretnom slučaju odlučuje postupajući tužilac koji ima rukovodno - nadzornu ulogu u istrazi.

U cilju preispitivanja osnovanosti sumnje da je zaista izvršeno određeno krivično djelo, tužilac naređuje primjenu određenih ili srazmjernih dokaznih radnji (klasične istražne i posebne istražne radnje), kao i provođenje drugih aktivnosti (odgovarajuće operativne provjere, prikupljanje obavještenja i dr.) neophodnih da se ispita i utvrdi osnovanost sumnje. Postavlja se ključno pitanje zašto u ovoj fazi krivičnu stvar definišemo i određujemo kao krivičnu stvar u nepravom smislu? Odgovor je sasvim jasan i nedvosmislen. Naime, u ovoj fazi postupanja postoji (naj)niži stepen sumnje - osnovi sumnje iz čega proizilazi da pokretanje i sprovođenje istrage ne mora nužno rezultirati podizanjem i potvrđivanjem optužnice u skladu sa restriktivnim zakonskim uslovima.

U istrazi se preduzimaju krivičnoprocesne radnje koje imaju za cilj upravo da u svestrano i u potpunosti istraže i provjere inicijalna saznanja ili obavještenja koja se odnose

¹⁰ Z. Stojanović, M. Škulić, V. Delibašić, (2018), *Osnovi krivičnog prava, Krivično procesno pravo, Krivični postupak kroz praktičnu primjenu*, Službeni glasnik, Beograd, 33.

na postojanje određenog krivičnog djela, te eventualno prikupe dodatna saznanja, kao i dokazi koji se odnose na postojanje obilježja bića konkretnog krivičnog djela. Dakle, završetak istrage, pored podizanja optužnice i dostavljanja sudiji za prethodno saslušanje na uvid i odlučivanje (potvrđivanje ili odbijanje), kao jedan od načina njezine okončanja, možemo posmatrati i kroz prizmu njene obustave.¹¹

Krivična stvar u pravom smislu

Krivična stvar u pravom smislu postoji kada se utvrdi viši stepen sumnje da je izvršeno određeno ili konkretno krivično djelo, tačnije, kada je zadovoljeno postojanje dokaznog standarda osnovana sumnja. U tom smislu, postupak optuživanja neposredno slijedi nakon okončanja istrage u situacijama kada postupajući tužilac na osnovu rezultata provedene istrage i prikupljenih dokaza donosi autonomno tužilačku odluku o podizanju optužnice, uvažavajući restriktivne zakonske uslove koji u svakom konkretnom slučaju moraju biti uspunjeni, odnosno zadovoljeni. Međutim, postojanje krivične stvari u pravom smislu ne zavisi samo od postupajućeg tužioca s obzirom na kontrolnu ulogu suda u vezi sa preispitivanjem i utvrđivanjem osnovanosti optužnice koji se odnose na zadovoljenje restriktivnih zakonskih uslova, te njeno potvrđivanje u propisanom roku, uvažavajući i pravo, odnosno mogućnost ulaganja prigovora od strane optuženog lica. Sudija za prethodno saslušanje u svakom pojedinačnom ili konkretnom krivičnom predmetu cijeni da li su zadovoljeni propisani zakonski uslovi i u zavisnosti od toga odlučuje o potvrđivanju optužnice.

Međutim, evidentno je da se postojanje dokaznog standarda osnovana sumnja odnosi na veći stepen vjerovatnoće u smislu postojanja određenog krivičnog djela, odnosno izvršioca. Provođenjem srazmjernih, odnosno adekvatnih krivičnoprocesnih radnji u fazi istrage (dokazne radnje, posebne istražne radnje), pod rukovodno-nadzornom ulogom postupajućeg tužioca na planu preispitivanja inicijalnog standarda osnovi sumnje u ovoj fazi, nužno je obezbijediti potrebne dokaze i obavještenja koja potvrđuju postojanje obilježja bića konkretnog krivičnog djela, tako da se inicijalni standard dokazivanja osnovi sumnje transformiše ili „prerasta“ u viši stepen sumnje - osnovana sumnja. S druge strane, ne smijemo zanemariti i drugu mogućnost da ishod istrage neće rezultirati sačinjavanjem i podizanjem optužnice od strane postupajućeg tužioca, ukoliko u konkretnom slučaju nisu zadovoljeni restriktivni zakonski uslovi, prije svega, nisu prikupljeni potrebni dokazi. Dakle, druga zakonska mogućnost se odnosi na obustavu istrage.

Iz navedenog proizilazi da pokretanjem, sprovođenjem i okončanjem konkretne krivične istrage ne mora nužno značiti da će u svakom krivičnom slučaju, odnosno predmetu rezultirati zadovoljenjem postojanja višeg stepena sumnje, odnosno standarda dokaziva-

¹¹ U skladu sa članom 224 Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, tužilac će naredbom obustaviti istragu ako se ustanovi da: a) djelo koje je počinio osumnjičeni nije krivično djelo, b) postoje okolnosti koje isključuju krivicu osumnjičenog, osim u slučaju iz člana 206 ovog zakona, c) nema dovoljno dokaza da je osumnjičeni počinio krivično djelo, d) je djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili zastarom, ili postoje druge smetnje koje isključuju krivično gonjenje, e) postoje druge okolnosti za obustavljanje istrage iz člana 225 stav 5, odnosno člana 226 stav 3 ovog zakona. Pored navedenog, postoje i druge procesne smetnje propisane u čl. 205 i 207 koje se odnose na smrt ili duševno oboljenje osumnjičenog nakon izvršenja krivičnog djela, te članu 208 istog zakona koji se odnosi na presuđenu stvar i imunitet prema međunarodnom pravu.

nja - osnovana sumnja. Takođe, i nakon potvrđivanja optužnice i provođenja krivičnog postupka - ne znači nužno da će rasvjetljenje i rješenjem konkretne krivične stvari rezultirati osuđujućom presudom. Dugo trajanje krivičnih postupaka u pojedinim slučajevima, određeni broj zaostalih predmeta, zastarijevanje u određenim slučajevima, veoma često nekažnjavanje, nepoštovanje procesne discipline i drugi segmenti neefikasnosti krivičnih postupaka, narušavaju ugled pravosuđa, diskredituju parolu o neisplativosti nepoštovanja zakonskih normi, ali su i u direktnoj korelaciji sa prevencijom kriminala.¹²

Naučno - stručna, ali i opšta javnost u određenim krivičnim predmetima ispoljavaju veoma negativne kritike u vezi neefikasnosti krivičnog pravosuđa, zbog nemogućnosti dokazivanja krivičnog djela, odnosno individualne krivice u odnosu na konkretno osumnjičeno lice, a posebno kada se radi o specifičnim oblicima organizovanog kriminaliteta. U tom smislu, komparativnim osvrtom i analizom broja potvrđenih optužnica i osuđujućih presuda, evidentno je da postoji određen nesrazmjer, cijeneći da rješenje i rasvjetljenje konkretne krivične stvari u konačnici u određenim krivičnim predmetima rezultira i oslobađajućim presudama.

KRATAK OSVRT NA SPOREDNE PREDMETE KRIVIČNOG POSTUPKA

Kao što je već navedeno, glavni predmet krivičnog postupka je određena ili konkretna krivična stvar. Praktično posmatrano, bez postojanja određene krivične stvari nema ni pokretanja krivičnog postupka, uvažavajući da je postojanje krivične stvari u nepravom smislu - osnovi sumnje da je počinjeno određeno krivično djelo, zakonski uslov za pokretanje i sprovođenje istrage od strane tužioca. Međutim, pored krivične stvari kao glavnog predmeta krivičnog postupka, u ovom postupku se mogu razmatrati i o njima odlučivati i druga pitanja koja svrstavamo u sporedne ili pomoćne predmete krivičnog postupka, a to su: 1) imovinskopravni zahtjev; 2) troškovi postupka i 3) prejudicijalna ili prethodna pitanja.

Imovinskopravni zahtjev koji je nastao usljed izvršenja krivičnog djela raspraviće se na prijedlog ovlaštene osobe u krivičnom postupku ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak.¹³ Imovinskopravni zahtjev može se odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništavanje određenog pravnog posla.¹⁴ Prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku može podnijeti lice koje je ovlašćeno da takav zahtjev ostvari u parničnom postupku,¹⁵ a to je najčešće oštećena osoba (žrtva).

U Glavi XVI - troškovi krivičnog postupka, Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u čl. 185-192, propisane su odredbe koje se odnose na vrstu troškova, odluku o troškovima, ostale troškovi, troškove postupka kad se optuženi oglasi krivim, troškove postupka u slučaju obustave postupka, oslobađajuće ili odbijajuće presude, nagrada i nužni izdaci branioca, troškovi postupka po pravnim lijekovima i posebni propisi o naknadi troškova.

¹² M. Tomić (2019), „(Ne)efikasnost krivičnog postupka i prevencija kriminaliteta“, *LIX redovno godišnje savjetovanje Udruženja, Zbornik radova - Izmjene u krivičnom zakonodavstvu i statusu nosilaca pravosudnih funkcija i adekvatnost državne reakcije na kriminalitet (međunarodni pravni standardi i stanje u Srbiji)*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Intermex, Beograd, mjesto održavanja savjetovanja Zlatibor, 2019, 454.

¹³ Član 193 stav 1 Zakona o krivičnom postupku BiH.

¹⁴ Član 193 stav 2 Zakona o krivičnom postupku BiH.

¹⁵ Član 194 stav 1 Zakona o krivičnom postupku BiH.

Prejudicijalna ili prethodna pitanja se odnose na ona pravna pitanja koja prethode rješenju krivične stvari kao glavnom predmeta krivičnog postupka (npr. državljanstvo, brak itd). Ako primjena krivičnog zakona zavisi od prethodne odluke o kakvom pravnom pitanju za čije je odlučivanje nadležan sud u kojem drugom postupku ili neki drugi organ, sud kad sudi u krivičnom predmetu može sam odlučiti i o tom pitanju po odredbama koje važe za dokazivanje u krivičnom postupku. Odluka suda o ovom pravnom pitanju ima učinak samo u krivičnom predmetu koji ovaj sud raspravlja.¹⁶ Ako je o takvom prethodnom pitanju već donio odluku sud u kojem drugom postupku ili neki drugi organ, takva odluka ne veže sud u pogledu ocjene je li učinjeno određeno krivično djelo.¹⁷

ZAKLJUČAK

Iz navedenog poizilazi da je glavni predmet krivičnog postupka određena ili konkretna krivična stvar, ali istovremeno postoje i druga pitanja koja svrstavamo u sporedne ili pomoćne predmete krivičnog postupka, a to su: imovinskopравни zahtjev, troškovi postupka i prejudicijalna ili prethodna pitanja. Međutim, krivična stvar je glavni predmet krivičnog postupka i zauzima centralno mjesto kada je u pitanju pravno normirana aktivnost krivičnoprocesnih subjekata na planu obavljanja krivičnoprocesnog zadatka - rasvjetljenje i rješenje krivične stvari.

Krivični postupak u Bosni i Hercegovini, po svojoj prirodi, pripada grupi država sa evropskom kontinentalnom pravnom tradicijom, ali je, isto tako, evidentno da je zadnjom generalnom reformom krivičnog procesnog zakonodavstva iz 2003. godine došlo do usvajanja i prihvatanja određenih krivičnoprocesnih rješenja svojstvenih za anglosaksonski pravni sistem (tužilački koncept istrage, pojednostavljene forme postupanja i drugo), tako da je praktično nemoguće povući strogu liniju razgraničenja između navedena dva velika pravna sistema, odnosno pravna koncepta. Naime, određena krivičnoprocesna rješenja su modifikovana i prilagođena specifičnim uslovima na nacionalnom nivou, čime navedena krivičnoprocesna rješenja, odnosno, krivičnoprocesni instituti stiču svoju univerzalnost u primjeni.

Takođe, krivični postupak u Bosni i Hercegovini potrebno je posmatrati dvojako, i to sa aspekta efikasnosti krivičnog postupka i, s druge strane, sa aspekta humanizacije u vezi sa poštovanjem osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca, uvažavajući primjenu odredbi zakona o krivičnom postupku u kontekstu zaštite i dosljedne primjene kataloga prava osumnjičenog, odnosno optuženog lica u praktičnom smislu. Rasvjetljenje i rješenje određene krivične stvari obavezuje krivične procesne subjekte na preduzimanje zakonom propisanih aktivnosti, odnosno pravno normiranih krivičnoprocesnih radnji u zavisnosti od prirode konkretne krivične stvari, uvažavajući navedene komponente efikasnosti i humanizacije.

Na kraju, posebno važno je akcentovati i probleme i dileme praktične prirode, tj. raskol između normativnog i stvarnog koje se neposredno ispoljava u nemogućnosti dokazivanja postojanja krivičnog djela i individualne krivice optuženog lica koje u konačnici rezultira oslobađajućim presudama, posebno kada se radi o specifičnim oblicima organizovanog kriminaliteta. Nesporno je da teret dokazivanja (s)nosi postupajući tužilac u svakom konkret-

¹⁶ Član 19 stav 1 Zakona o krivičnom postupku BiH.

¹⁷ Član 19 stav 2 Zakona o krivičnom postupku BiH.

nom krivičnom predmetu, ali se neminovno nameće i pitanje neefikasnosti i odgovornosti, posebno kada se radi o tzv. kapitalnim krivičnim slučajevima koji rezultiraju neuspjehom u smislu dokazivanja. Tužiocima, po prirodi tužilačke funkcije koju obavljaju, moraju u svakom konkretnom krivičnom slučaju zadovoljiti standarde dokazivanja, odnosno zakonom propisane restriktivne uslove materijalne i procesne prirode na planu efikasnog vođenja krivičnog postupka, dokazivanja postojanja krivičnog djela i utvrđivanja postojanja individualne krivice, a u cilju izricanja krivične sankcije optuženom licu u skladu sa propisanim uslovima. Takođe, efikasno vođenje krivičnog postupka i postizanje konkretnih rezultata na planu efikasne i energične borbe protiv svih oblika kriminaliteta u smislu izricanja osuđujućih presuda od strane suda, neposredno utiče na prevenciju kriminaliteta.

LITERATURA:

- Bačić Franjo (1998), *Kazneno pravo, opći dio*, Informator, Zagreb.
- Bejatović Stanko (2019), *Krivično procesno pravo, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Službeni glasnik, Beograd.
- Gare Thierry, Ginestet Catherine (2006), *Droit pénal, procédure pénale*, 4ème éd. Dalloz.
- Halilović Haris (2019), *Krivično procesno pravo, Knjiga prva: Uvod i temeljni pojmovi*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
- Horvatić Željko, Derenčinović Davor, Cvitanović Leo (2016), *Kazneno pravo, Opći dio 1, Kazneno pravo i kazneni zakon*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Ignjatović Đorđe, Škuljić Milan (2019), *Organizovani kriminalitet*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd.
- Karović Sadmir, Simović Marina M. (2019), „Tendencija humanizacije savremenog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini - zaštita osnovnih ljudskih prava i sloboda“, *LIX redovno godišnje savjetovanje Udruženja, Zbornik radova - Izmjene u krivičnom zakonodavstvu i statusu nosilaca pravosudnih funkcija i adekvatnost državne reakcije na kriminalitet (međunarodni pravni standardi i stanje u Srbiji)*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Intermex, Beograd, Zlatibor.
- Roxin Claus (1998), *Strafverfahrensrecht*, 25th edn., Bech, Munich.
- Samaha Joel (2010), *Criminal Procedure*, Cengage Learning.
- Simović Miodrag N., Simović Vladimir M. (2011), *Krivično procesno pravo, četvrto izdanje (izmijenjeno i dopunjeno)*, Pravni fakultet PIM Univerziteta u Lukavici, Banja Luka.
- Simović Miodrag N., Simović Vladimir M. (2018), *Krivično procesno pravo II*, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Banja Luka.
- Simović Miodrag N., Simović Vladimir M. (2019), *Krivično procesno pravo, uvod i opšti dio*, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, Bihać
- Stojanović Zoran, Škuljić Milan, Delibašić Veljko (2018), *Osnovi krivičnog prava, Krivično procesno pravo, Krivični postupak kroz praktičnu primjenu, Knjiga II*, Službeni glasnik, Beograd
- Stojanović Zoran (2016), *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd.
- Tomić Miroslav (2019), „(Ne)efikasnost krivičnog postupka i prevencija kriminaliteta“, *LIX redovno godišnje savjetovanje Udruženja, Zbornik radova - Izmjene u krivičnom zakonodavstvu i statusu nosilaca pravosudnih funkcija i adekvatnost državne reakcije na kriminalitet (međunarodni pravni standardi i stanje u Srbiji)*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Intermex, Beograd, Zlatibor.
- Škuljić Milan (2011), „Osnovi uporednog krivičnog procesnog prava i osnovni problemi reforme krivičnog postupka Srbije“, u Đorđe Ignjatović (urednik), *Kaznena reakcija u Srbiji*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.

Zakonodavstvo

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/5, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18.

Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine - *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 i 59/14.

Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske - *Službeni glasnik Republike Srpske* br. 53/12, 91/17 i 66/18.

Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine - *Službeni glasnik* br. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14 i 3/19.

Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine - *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, broj 7/14.

Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske - *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 13/10, 63/11 i 61/13.

Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine - *Službene novine Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, broj 53/11.

Assistant professor Karović Sadmir

Assistant professor for Criminal Law, Faculty of Law of Travnik University, employed in the State Agency for Investigation and Protection, karovic.s@hotmail.com

Prof. dr Simović M. Marina

Secretary of the Ombudsman for Children of the Republic of Srpska and Associate Professor at the Faculty of Law of „Apeiron“ University in Banja Luka, marina.simovic@gmail.com

Crimination and Solution of Criminal Matters in the Criminal Proceedings of Bosnia and Herzegovina - a Division Between Normative and Actual

Summary: In this paper, the central part presents the solution of the criminal-procedural task, that is, the clarification and solution of a specific criminal matter in criminal proceedings of Bosnia and Herzegovina by criminal-law entities, with special attention to restrictive legal conditions of a criminal-procedural nature, as well as certain problems and dilemmas of a practical nature. The extremely dynamic development of modern criminal procedural law in the last two decades is also characterized by the adoption of new criminal procedural solutions with a pronounced tendency of humanization, which directly relates to the catalog of the rights of the suspect or accused person. In order to understand the nature of the criminal proceedings, the conceptual determination and differentiation of the criminal matter as the main subject of the criminal proceedings was made to the criminal matter in an unfair and fair sense, with reference to the practical aspect of the efficient conduct of the criminal proceedings and the illumination and settlement of the criminal matter, respecting the standards of proof. Given the nature of the criminal proceedings, in addition to the criminal matter as the main case, other secondary or ancillary issues are included which do not constitute a criminal offense but relate to the criminal matter (property claim, so-called prejudicial or preliminary issues and costs of the proceedings).

Keywords: criminal matter, criminal proceeding, suspect, accused person.